

2 Οι συντομομορφές στην ελληνική γλώσσα – Σχηματισμός ελληνικών αρκτικολέξων και ακρωνύμων (Ελληνικό Πρότυπο ΕΛΟΤ 1455:2017)

Κώστας Βαλεοντής

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Για την Ορολογία οι έννοιες είναι μονάδες γνώσης. Ως νοητικά κατασκευάσματα, οι έννοιες για να μεταδοθούν από τον έναν άνθρωπο στον άλλο είναι ανάγκη να εξωτερικευτούν, δηλαδή να παρασταθούν με απτά μέσα. Τα μέσα αυτά είναι είτε λεκτικές περιγραφές (**ορισμοί**) είτε συμβατικές παραστάσεις (**κατασημάνσεις**), που είτε αποτελούνται από λέξεις της γλώσσας (και είναι **ονόματα** ή **όροι**) είτε αποτελούνται από μη λεκτικά **σύμβολα**. Το **όνομα** ή ο **όρος** είναι ο γλωσσικός *διαμεσολαβητής* που «γεφυρώνει» την έννοια μεταξύ δύο επικοινωνούντων ανθρώπινων εγκεφάλων,

Ο αριθμός των λέξεων μιας γλώσσας, όμως, είναι πεπερασμένος και δεν επαρκεί για μια «μία προς μία» αντιστοίχισή τους με τις έννοιες της γνώσης, των οποίων ο αριθμός είναι απεριόριστος. Έτσι, το **όνομα** ή ο **όρος** δεν είναι πάντοτε μια απλή και σύντομη λέξη· οι περιπτώσεις όπου πρόκειται για μια *μεγάλη λέξη* (παράγωγη, σύνθετη ή παρασύνθετη) ή μια *φράση* αποτελούμενη από δύο, τρεις, τέσσερις ή και περισσότερες λέξεις (*πολύλεκτο*) δεν είναι καθόλου σπάνιες.

Η ανάγκη για πιο γρήγορη, ει δυνατόν *ακαριαία*, επικοινωνία οδηγεί στην επινόηση και χρήση *συντομεύσεων*. Έτσι, επινοούνται και σχηματίζονται **συντομομορφές** που χρησιμοποιούνται παράλληλα με τις **πλήρεις μορφές** των **ονομάτων** και **όρων** και ιδιαίτερα στον προφορικό λόγο.

Το 2017 εκδόθηκε το πρότυπο ΕΛΟΤ 1455 «Σχηματισμός ελληνικών αρκτικολέξων και ακρωνύμων», που εκπονήθηκε από την Επιτροπή ΕΛΟΤ/ΤΕ21. Στην παρούσα ανακοίνωση, γίνεται επισκόπηση του περιεχομένου του Προτύπου και παρουσιάζονται τα κύρια σημεία του.

Abbreviated forms in modern Greek language – Greek initialisms and acronyms formation (Hellenic Standard ΕΛΟΤ 1455:2017)

Kostas Valeontis

SUMMARY

For the science of terminology concepts are units of knowledge. Being mental constructs, in order to be communicated from one human to another, concepts should be externalized, i.e. represented by tangible means. These means are either verbal descriptions (**definitions**) or conventional representations (**designations**), the latter being formed either of words (as **names** and **terms**) or of non verbal **symbols**. A name or a term is the linguistic mediator “bridging” a concept between two communicating human brains.

However, the number of words in a language is finite and not adequate for a one-to-one correspondence to the concepts of knowledge, whose number is unlimited. Thus, a name or a term is not always a simple and short word; The cases where it is a long word (derivative, compound or parasynthetic) or a phrase consisting of two, three, four or even more words (a polylect) are quite not rare.

The need for a faster, *instantaneous* if possible, communication leads to devising and using *short-cuts*. Thus, **short forms** are adopted to be used in parallel with the **full forms** of **names** and **terms**, specifically in oral discourse.

The Hellenic Standard ELOT 1455 “*Greek initialisms and acronyms formation*”, published in 2017, has been prepared by the Greek national committee ELOT/TC21 “Terminology – Language resources”. In this paper, an overview of the content of the Standard is given and its main parts are presented.

1 Ιστορικό

Στο 4^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία», τον Οκτώβρη του 2003, παρουσιάστηκε η εργασία «*Ελληνικά αρκτικόλεξα και ακρώνυμα υπό το πρίσμα των σύγχρονων επικοινωνιακών αναγκών*» (Βαλεοντής 2003), όπου εκτέθηκε ένα «*ΣΧΕΔΙΟ ΚΩΔΙΚΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΩΝ ΚΑΙ ΑΚΡΩΝΥΜΩΝ (ΚΔΑΑ)*» με τελική πρόταση επί λέξει:

«Η ανάλυση του θέματος που προηγήθηκε και το προταθέν Σχέδιο ΚΔΑΑ δεν εξαντλούν το ζήτημα των ελληνικών Α&Α· προτείνεται, όμως, να αποτελέσουν βάση για ευρύτερη συνεργασία των συναρμόδιων φορέων, η οποία μπορεί να οδηγήσει σε έναν περαιτέρω επεξεργασμένο και εμπλουτισμένο Κώδικα, σημαντικότερο εργαλείο για τις ομάδες της Ορολογίας και όχι μόνο. Η ΕΛΕΤΟ μπορεί να συντονίσει τη συνεργασία αυτή.»

Και το πλήρωμα του χρόνου ήρθε (ποτέ δεν είναι αργά!) το 2017, όταν, με εισήγηση της ΕΛΕΤΟ μέσω του γράφοντος ως εκπροσώπου της, περιλήφθηκε στο πρόγραμμα της τεχνικής επιτροπής ΕΛΟΤ/ΤΕ21 «*Ορολογία – Γλωσσικοί πόροι*», η σύνταξη – με βάση την εργασία του 2003 και τα βασικά πρότυπα της Ορολογίας που έχει εκπονήσει η επιτροπή αυτή – Σχεδίου Ελληνικού Προτύπου, η υποβολή του σε δημόσιο σχολιασμό με τις διαδικασίες της τυποποίησης και η τελική έγκριση και έκδοσή του. Έτσι προέκυψε το Ελληνικό Πρότυπο ΕΛΟΤ 1455:2017 *Σχηματισμός ελληνικών αρκτικολέξων και ακρωνύμων*. Στο εξής θα το αναφέρουμε απλώς ως «Πρότυπο».

2 Βασικές έννοιες

Στο Πρότυπο δίνονται λεπτομερείς και αυστηροί ορισμοί όλων των χρησιμοποιούμενων εννοιών και οι όροι με τους οποίους αυτές αποδίδονται. Εδώ θα αναφέρουμε, συνοπτικά, τα απαραίτητα στοιχεία για να γίνει πλήρως κατανοητό το περιεχόμενο του Προτύπου.

Η **έννοια** είναι νοητικό κατασκεύασμα· είναι μια μονάδα γνώσης· ο **ορισμός** της είναι *λεκτική* περιγραφή που την οριοθετεί πλήρως ανάμεσα σε άλλες, παραπλήσιες, έννοιες ενός θεματικού πεδίου· η **κατασήμανσή** της είναι συμφωνημένη αισθητή παράστασή της· το **όνομα** και ο **όρος** είναι τα δύο είδη **λεκτικής κατασήμανσης**, το πρώτο όταν πρόκειται για **ατομική έννοια** (που καλύπτει ένα μόνο **αντικείμενο**) και ο δεύτερος όταν πρόκειται για **γενική έννοια** (που καλύπτει περισσότερα από ένα **αντικείμενα**).

Ο αριθμός των λέξεων μιας γλώσσας, όμως, είναι πεπερασμένος και δεν επαρκεί για μια «μία προς μία» αντιστοίχισή τους με τις έννοιες της γνώσης, των οποίων ο αριθμός είναι απεριόριστος. Έτσι, το **όνομα** ή ο **όρος** δεν είναι πάντοτε μια απλή και σύντομη λέξη· οι περιπτώσεις όπου πρόκειται για μια *μεγάλη λέξη* (παράγωγη, σύνθετη ή παρασύνθετη) ή μια *φράση* αποτελούμενη από δύο, τρεις, τέσσερις ή και περισσότερες λέξεις (*πολύλεκτο*) δεν είναι καθόλου σπάνιες.

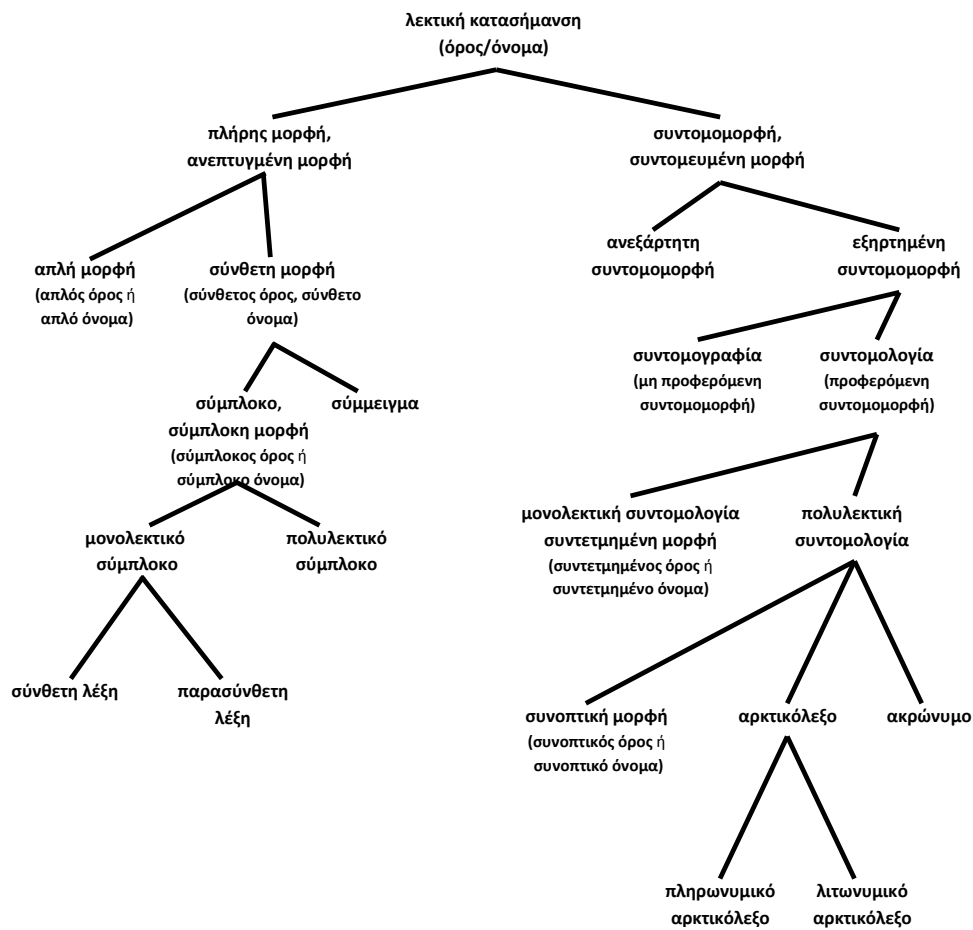
Η ανάγκη για πιο γρήγορη, ει δυνατόν *ακαριαία*, επικοινωνία οδηγεί στην επινόηση και χρήση *συντομεύσεων*. Έτσι, επινοούνται και σχηματίζονται **συντομομορφές** που χρησιμοποιούνται παράλληλα με τις **πλήρεις μορφές** των **ονομάτων** και **όρων** και ιδιαίτερα στον προφορικό λόγο.

Ως προς τον σχηματισμό τους, μορφολογικά, ο **όρος** και το **όνομα** δεν έχουν διαφορά. Στο σχήμα 1 δίνεται το διάγραμμα του συστήματος εννοιών της **λεκτικής κατασήμανσης**. Το αριστερό μέρος του διαγράμματος αφορά **πλήρεις μορφές**, ενώ το δεξιό αφορά **συντομομορφές**.

Ας δούμε μία–μία τις έννοιες του διαγράμματος και ένα δύο παραδείγματα από την καθεμιά. Στην αριστερή πλευρά του διαγράμματος, η **απλή μορφή** είναι *όρος* ή *όνομα* που περιλαμβάνει μία μόνο *ρίζα*, π.χ. *ήχος*, *φως*· η πλήρης μορφή η οποία δεν είναι απλή μορφή είναι **σύνθετη μορφή**, που μπορεί να είναι **σύμπλοκη μορφή** – όταν περιλαμβάνει περισσότερες από μία *ρίζες* – π.χ. *ηχοαπορρόφηση*, *υπέρυθρο φως*, ή **σύμμιγμα** – όταν προκύπτει από σύντηξη και συνδυασμό δύο άλλων μορφών ανεξάρτητα από τη μορφολογική ανάλυσή τους – π.χ. *ευρωκώδικας* (< *ευρω*(παϊκός) *κώδικας*). Η **σύμπλοκη μορφή** μπορεί να είναι **μονολεκτικό σύμπλοκο** (σύνθετη λέξη ή παρασύνθετη λέξη), π.χ. *ηχοαπορρόφηση*, ή **πολυλεκτικό σύμπλοκο**, π.χ. *υπέρυθρο φως*.

Στη δεξιά πλευρά του διαγράμματος, η **ανεξάρτητη συντομομορφή** επιλέγεται *ανεξάρτητα* από την πλήρη μορφή της **λεκτικής κατασήμανσης**, π.χ. η διεθνής συντομομορφή **ISO** (< αγγλικό **iso**- < ελληνικό **ισο**- < λέξη **ίσος**) για την πλήρη μορφή **International Organization for Standardization**, ενώ η **εξηρητημένη συντομομορφή** σχηματίζεται με

παράλειψη λέξεων ή γραμμάτων μιας κατασήμενσης μεγαλύτερου μήκους και μπορεί να είναι **συντομογραφία**, η οποία *γράφεται συντομότερα*, αλλά προφέρεται όπως ακριβώς η πλήρης μορφή, π.χ. **δ/νση**. (διεύθυνση), **Κων/νος** (Κωνσταντίνος), ή **συντομολογία**, η οποία *καί γράφεται καί προφέρεται συντομότερα* από την πλήρη μορφή. Η **συντομολογία** μπορεί να είναι **μονολεκτική συντομολογία**, π.χ. *προκάτ* (προκατασκευασμένος), *προχώ* (προχωρημένος), ή **πολυλεκτική συντομολογία**, της οποίας τα τρία είδη είναι: η **συνοπτική μορφή**, που αποτελείται από λιγότερες λέξεις, π.χ. **μονομελής** (πρωτοδικείο), το **αρκτικόλεξο**, που σχηματίζεται από τα αρχικά γράμματα των συστατικών στοιχείων της πλήρους μορφής ή από συλλαβές της πλήρους μορφής και προφέρεται γράμμα–γράμμα με τα ονόματα των γραμμάτων, π.χ. **ΑΕ** [álfá-épsilon] (Ανώνυμη Εταιρεία), **ΔΣ** [délta-síγμα] (Διοικητικό Συμβούλιο), και το **ακρώνυμο**, που σχηματίζεται από τα αρχικά γράμματα των συστατικών στοιχείων της πλήρους μορφής ή από συλλαβές της πλήρους μορφής και προφέρεται *συλλαβικά*, π.χ. **ΚΟΚ** [kok] (Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας), **ΟΤΕ** [oté] (Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος). Τέλος, το **αρκτικόλεξο** μπορεί να είναι **πληρωνυμικό αρκτικόλεξο**, που προφέρεται με τα *πλήρη ονόματα* των γραμμάτων του, π.χ. **ΑΕ** [álfá-épsilon] (Ανώνυμη Εταιρεία), ή **λιτωνυμικό αρκτικόλεξο**, που προφέρεται με τα *λιτά ονόματα* των γραμμάτων του, π.χ. **ΚΠΣ** [ku-ru-sý] (Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης).

Σχήμα 1 Οι συντομομορφές και η θέση τους στο γενικότερο εννοιολογικό διάγραμμα του συστήματος εννοιών της λεκτικής κατασήμανσης

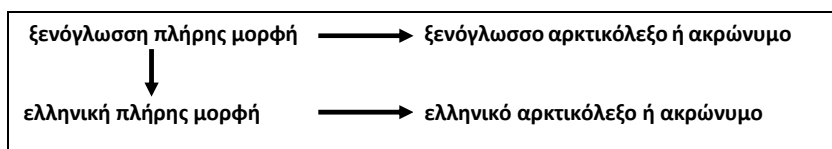
3 Η ανάγκη χρήσης συντομομορφών

Όπως γράφεται και στο Πρότυπο, «η οικονομία χρόνου στην επικοινωνία και μετάδοση της γνώσης είναι ανάγκη του ανθρώπινου νου.» Η *λεκτική κατασήμενση* (το όνομα ή ο όρος), ως «γλωσσικός διαμεσολαβητής που «γεφυρώνει» την έννοια μεταξύ δύο επικοινωνούντων ανθρώπινων εγκεφάλων», αποτελεί τον «ελάχιστο δρόμο» μεταξύ τους. Η ανάγκη συντόμευσης και αυτού του ελάχιστου δρόμου οδηγεί στον σχηματισμό συντομομορφών.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα: «η συντομευμένη πρόταση *«Βρήκα το ΦΕΚ με το ΠΔ για το μισθολόγιο»* σε σύγκριση με την πλήρη πρόταση *«Βρήκα το Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως με το Προεδρικό Διάταγμα για το μισθολόγιο»* έχει 31 % λιγότερες λέξεις, 57 % λιγότερα γράμματα (54 % λιγότερους χαρακτήρες, μαζί με τα διαστήματα) και 51 % λιγότερες συλλαβές· δηλαδή με την απλή παραδοχή ότι οι συλλαβές είναι περίπου ισόχρονες, ο χρόνος επικοινωνίας στην προκειμένη περίπτωση ελαττώθηκε στο μισό περίπου (49 %) και το γραπτό κείμενο μειώθηκε στο 46 %.».

4 Δημιουργία των ελληνικών αρκτικόλεξων και ακρώνυμων

Πρωτογενώς στην ελληνική γλώσσα, δημιουργούνται αρκτικόλεξα και ακρώνυμα και είναι κυρίως ονόματα. Σε σύγχρονα αναπτυσσόμενα θεματικά πεδία, όμως, έρχονται από άλλη γλώσσα (περισσότερο από την αγγλική) αρκτικόλεξα και ακρώνυμα (όροι ή ονόματα) και τίθεται το ζήτημα αν θα αντιστοιχιστούν με ισοδύναμα ελληνικά και πώς. Αν αποφασιστεί ότι ένα ξενόγλωσσο αρκτικόλεξο ή ακρώνυμο θα χρησιμοποιείται και στα ελληνικά ως άμεσο δάνειο τότε αυτό θα πρέπει να χρησιμοποιείται με λατινικούς χαρακτήρες και με την προφορά του της γλώσσας πηγής, όπως λ.χ. το αγγλικό (διεθνές πλέον) αρκτικόλεξο **ISDN**¹ [ai-es-di-én]. Αυτά τα δάνεια λειτουργούν στα ελληνικά ως *ανεξάρτητες συντομομορφές*. Αν αποφασιστεί να δημιουργηθεί αρκτικόλεξο ή ακρώνυμο στα ελληνικά, αυτό πρέπει να προκύψει από την ελληνική πλήρη μορφή, π.χ. World Health Organization → Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας → **ΠΟΥ** [ρούι] (σχήμα 2).

Σχήμα 2 Τα ελληνικά αρκτικόλεξα ή ακρώνυμα που είναι ισοδύναμα με ξενόγλωσσα προκύπτουν από την ελληνική ισοδύναμη πλήρη μορφή

¹ **ISDN**: Integrated Services Digital Network (ψηφιακό δίκτυο ενοποιημένων υπηρεσιών)

Για το καθαρά γραμματικό ζήτημα του *γένους*, του *αριθμού* και της *πτώσης* των ελληνικών αρκτικολέξων και ακρωνύμων ισχύει ο κανόνας:

Το ελληνικό αρκτικόλεξο ή ακρώνυμο δεν έχει διαφορετικό τύπο στον πληθυντικό αριθμό και έχει γένος, αριθμό και πτώση ίδια με εκείνα της αντίστοιχης πλήρους μορφής.

Ο κανόνας αυτός ισχύει και για τα υιοθετημένα ως άμεσα δάνεια ξενόγλωσσα αρκτικόλεξα και ακρώνυμα. Τα αρκτικόλεξα και ακρώνυμα, τόσο τα ελληνικά όσο και τα ξενόγλωσσα, κανονικά δεν γράφονται με τελείες, σε αντίθεση με τις συντομογραφίες. Παραδείγματα:

ο ΕΛΟΤ (= **ο** Ελληνικός Οργανισμός Τυποποίησης), **της** ΕΛΕΤΟ (= **της** Ελληνικής Εταιρείας Ορολογίας), **των** ΕΛΤΑ (= **των** Ελληνικών Ταχυδρομείων), **τους** ΟΤΑ (= **τους** Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης), **τις** ΠΑΕ (= **τις** Ποδοσφαιρικές Ανώνυμες Εταιρείες), **το** ISDN (= **το** ψηφιακό δίκτυο ενοποιημένων υπηρεσιών), **του** ISDN, **τα** ISDN (και όχι **τα** ISDNs).

Ο σχηματισμός και η προφορά των ελληνικών αρκτικολέξων και ακρωνύμων είναι αλληλένδετα και εδώ προκύπτουν τα ερωτήματα: Θα επιλέξουμε να είναι *αρκτικόλεξο* ή *ακρώνυμο*; Από ποια μέρη της πλήρους μορφής θα το σχηματίσουμε; Πώς θα προφέρεται και πώς η προφορά του θα επηρεάσει τον σχηματισμό του;

5 Προφορά των ακρωνύμων και των αρκτικολέξων

Ως προς την προφορά τους, τα ελληνικά ακρώνυμα αντιμετωπίζονται όπως οι κανονικές ελληνικές λέξεις, με τη διαφορά ότι κατά την προφορά τους δεν συνδυάζονται διαδοχικά φωνήεντα για να σχηματίσουν δίψηφα φωνήεντα, ενώ κατά τα άλλα ακολουθείται η φωνολογία της νέας ελληνικής. Ο τονισμός των ακρωνύμων γίνεται συχνά στη λήγουσα, λιγότερο συχνά στην παραλήγουσα και σπάνια στην προπαραλήγουσα. Παραδείγματα: **ΑΕΙ** [aeí] και όχι [aí] (Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα), **ΠΟΥ** [póí] και όχι [pu] (Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας), **ΣΔΟΕ** [zðóe] (Σώμα Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος).

Πρόβλημα στην προφορά των ελληνικών **αρκτικολέξων** υπάρχει κυρίως λόγω του ότι λίγα από τα ονόματα των γραμμάτων του ελληνικού αλφαβήτου (μόνο 9 από τα 24) είναι μονοσύλλαβα (σε αντίθεση με το λατινικό αλφάβητο, του οποίου, κυρίως στην αγγλική και γαλλική, τα ονόματα των γραμμάτων είναι, σχεδόν όλα, μονοσύλλαβα). Έτσι, η απαγγελία των ονομάτων των γραμμάτων ενός ελληνικού αρκτικολέξου είναι μακροσκελής γεγονός που έρχεται σε αντίθεση με τον σκοπό της αρκτικολέκτησης (δηλαδή τη συντόμευση). Η δυσκολία αυτή μπορεί να ξεπεραστεί ως έναν βαθμό με συντόμευση των πλήρων ονομάτων των γραμμάτων· δηλαδή με την καθιέρωση μονοσύλλαβων ονομάτων που θα χρησιμοποιούνται σε όλες τις περιπτώσεις όπου απαιτείται απαγγελία των ονομάτων

πολλών διαδοχικών γραμμάτων, όπως είναι η εκφορά των αρκτικολέξων. Έτσι, παράλληλα με το **πλήρες όνομα** του κάθε γράμματος, στο Πρότυπο

καθιερώνεται και ένα **λιτό όνομα**, που, αν πρόκειται για φωνήεν θα είναι μια συλλαβή αποτελούμενη από το ίδιο το φωνήεν, ενώ αν πρόκειται για σύμφωνο με δισύλλαβο πλήρες όνομα θα είναι μια συλλαβή που θα σχηματίζεται από το υπόψη σύμφωνο και το φωνήεν <ου> [u] και, σπανιότερα, από το φωνήεν της πρώτης συλλαβής του πλήρους ονόματος, ενώ αν πρόκειται για σύμφωνο με μονοσύλλαβο πλήρες όνομα θα σχηματίζεται από το υπόψη σύμφωνο και ένα φωνήεν, συνήθως το φωνήεν <ου> [u], ή είναι ακριβώς το πλήρες όνομα του συμφώνου² (Πίνακας 1).

Ως κοινό φωνήεν για την λιτή ονομασία όλων των συμφώνων έχει προτιμηθεί το φωνήεν <ου> [u] με το σκεπτικό ότι το φωνήεν αυτό είναι το κοντινότερο στον τόνο που παράγεται από τη φωνητική συσκευή του ανθρώπου αν προσπαθήσει να προσφέρει το οποιοδήποτε σύμφωνο «μόνο του», δηλαδή χωρίς κανένα συγκεκριμένο φωνήεν³. Η επιλογή αυτή συμβαδίζει με την κοινή αντίληψη και την διαδεδομένη «λαϊκή» χρήση λιτών ονομάτων των συμφώνων, καταρχάς των **ηχηρών** (π.χ. **βου, γου, δου, μου**) και κατ' επέκτασιν των **άηχων** (π.χ. **κου, που, σου, φου**) με το φωνήεν [u], η οποία μαρτυρεί την προτίμησή του από άλλα φωνήεντα.

² «Λιτνωμική» διδασκαλία των γραμμάτων του ελληνικού αλφαβήτου γινόταν από παλιά στην στοιχειώδη εκπαίδευση. Για παράδειγμα, η γιαγιά του γράφοντος, στα τέλη του 19ου αιώνα, στο Δημοτικό Σχολείο του Παγώνδα της Σάμου διδάχτηκε τα σύμφωνα του ελληνικού αλφαβήτου με τα λιτά ονόματα που σχηματίζονται από το φώνημα του αντίστοιχου συμφώνου και το φώνημα /a/: βα, γα, δα, ζα, θα, κα, λα, μα, να, ξα, πα, ρα, σα, τα, φα, χα, ψα. Στο Δημοτικό Σχολείο του ίδιου χωριού, στη δεκαετία του 1950, η διδασκαλία των συμφώνων γινόταν με τα λιτά ονόματα που σχηματίζονται από την πρώτη συλλαβή των πλήρων ονομάτων: βη, γα, δε, ζη, θη, κα, λα, μι, νι, ξι, πι, ρο, σι, τα, φι, χι, ψι. Ενημερωτικά, στον πίνακα των συμφώνων του Διεθνούς Φωνητικού Αλφαβήτου (IPA), η Διεθνής Φωνητική Ένωση (International Phonetic Association) παρέχει, ηχητικά, την προφορά του κάθε συμφώνου μαζί με το φωνήεν [a], τόσο ως μία συλλαβή όσο και ως δισύλλαβο (π.χ. [b]: [ba]/[ába], [d]: [da]/[áda], [g]: [ga]/[ága], κτλ.)

³ Κατά το ξεκίνημα της **εκφώνησης ενός συμφώνου μόνου του**, χωρίς να πρόκειται να επακολουθήσει κανένα συγκεκριμένο φωνήεν, το στόμα είναι σε χαλαρή κλειστή θέση. Δεν είναι **ούτε ανοιχτό** στη θέση του [a] ή του [e], **ούτε στρογγυλεμένο** στη θέση του [o] ούτε **ανοιχτό και η γλώσσα ψηλά** στη θέση του [i]. Ωστε, μόλις ελευθερωθεί εντελώς το αέρινο ρεύμα της εκπνοής, μετά το κλείσιμο που δημιουργούσε το σύμφωνο, η διαμόρφωση της φωνητικής οδού πλησιάζει περισσότερο προς εκείνη του φωνήεντος [u]. Το φαινόμενο είναι σαφέστερο στα ηχηρά σύμφωνα, οπότε ακούγονται οι χαμηλότερες συχνότητες του φάσματος του λαρυγγικού τόνου, που ανήκουν στις σχηματίζουσες (formants) του φωνήεντος [u].

Πίνακας 1 – Τα γράμματα του ελληνικού αλφαβήτου, με τα πλήρη και τα λιτά ονόματά τους και τη φωνητική απόδοσή τους στα αρκτικόλεξα

Γράμμα	Όνομα γράμματος		φώνητική απόδοση σε πληρωνυμικό αρκτικόλεξο	φώνητική απόδοση σε λιτωνυμικό αρκτικόλεξο
	πλήρες	λιτό		
α	άλφα	– α	[álfα]	[a]
β	βήτα	– βου ή βη	[víta]	[vu] ή [vi]
γ	γάμα	– γου ή γα	[gáma]	[gu] ή [ga]
δ	δέλτα	– δου ή δε	[délta]	[du] ή [de]
ε	έψιλον	– ε	[épsilon]	[e]
ζ	ζήτα	– ζου ή ζη	[zíta]	[zu] ή [zi]
η	ήτα	– η	[íta]	[i]
θ	θήτα	– θου ή θη	[thíta]	[thu] ή [thi]
ι	γιώτα	– ι	[jóta]	[i]
κ	κάπα	– κου ή κα	[kápa]	[ku] ή [ka]
λ	λάμδα	– λου ή λα	[lámda]	[lu] ή [la]
μ	μι	– μου ή μι	[mi]	[mu] ή [mi]
ν	νι	– νου ή νι	[ni]	[nu] ή [ni]
ξ	ξι	– ξου ή ξι	[ksi]	[ksu] ή [ksi]
ο	όμικρον	– ο	[ómikron]	[o]
π	πι	– που ή πι	[pi]	[pu] ή [pi]
ρ	ρο	– ρου ή ρο	[ro]	[ru] ή [ro]
σ	σίγμα	– σου ή σι	[sígamma]	[su] ή [si]
τ	ταυ	– του ή τα(υ)	[taf]	[tu] ή [ta(f)]
υ	ύψιλον	– υ	[ípsilon]	[i]
φ	φι	– φου ή φι	[fi]	[fu] ή [fi]
χ	χι	– χου ή χι	[çi]	[xu] ή [çi]
ψ	ψι	– ψου ή ψι	[psi]	[psu] ή [psi]
ω	ωμέγα	– ω	[oméga]	[o]

Τον *λιτωνυμικό* σχηματισμό τον συναντούμε στην πράξη. Παραδείγματα: *ΚΚΕ [ku-ku-é]* (= Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας), *ΠΣΚ [pu-su-kú]* (= Παρασκευή, Σάββατο και Κυριακή), *ΚΠΣ [ku-pu-sú]* (= Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης), *ΕΜΠ [e-mi-pí]* (Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο), *ΑΠΘ [a-pi-θί ή a-pi-θίτα]* (Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης).

Σχετικά με τον τονισμό, στα *πληρωνυμικά αρκτικόλεξα* προφέρονται διαδοχικά τα πλήρη ονόματα των γραμμάτων ως ένα εκφώνημα αποτελούμενο από χωριστές λέξεις όπως οι λέξεις μιας φράσης. Στα *λιτωνυμικά αρκτικόλεξα* η χρονική απόσταση μεταξύ των ονομάτων των γραμμάτων είναι μικρότερη· είναι χρονική απόσταση συλλαβών. Ο τονισμός γίνεται στο όνομα του τελευταίου γράμματος.

6 Διαδικασία σχηματισμού αρκτικολέξων και ακρωνύμων

Βήμα 1

«Αν η συντομομορφή, γραμμένη με μόνο τα αρχικά γράμματα των λέξεων, προφέρεται συλλαβικά εύκολα και σύμφωνα με τη φωνολογία της νέας ελληνικής γλώσσας (δηλαδή δεν είναι γλωσσοδέτης, τα συμπλέγματα συμφώνων είναι συμπλέγματα της ελληνικής γλώσσας, δεν παρατηρείται χασμωδία διαδοχικών φωνηέντων), τότε υιοθετείται ως ακρώνυμο.». Παραδείγματα:

Συντομομορφή	Πλήρης μορφή	Προφορά
ΑΔΕΔΥ	Ανώτατη Διοίκηση Ενώσεων Δημοσίων Υπαλλήλων	[aðeði]
ΕΣΠΑ	Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς	[éspa]
ΤΕΕ	Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας	[teé]
ΥΠΑ	Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας	[ípa]

Βήμα 2

«Αν η συντομομορφή δεν προφέρεται εύκολα και σύμφωνα με τη φωνολογία της νέας ελληνικής γλώσσας (δηλαδή έχει διαδοχικά σύμφωνα που δεν συνηθίζονται στην ελληνική γλώσσα και προφέρονται δύσκολα ή παρατηρείται χασμωδία διαδοχικών φωνηέντων) αποφασίζεται αν θα μείνει αρκτικόλεξο και επιλέγεται τρόπος προφοράς των ονομάτων των γραμμάτων (πληρωνυμικά ή λιτωνυμικά).». Παραδείγματα:

Συντομομορφή	Πλήρης μορφή (Όνομα ή όρος)	Αρκτικόλεξο πληρωνυμικό [Προφορά]	Αρκτικόλεξο λιτωνυμικό [Προφορά]
ΑΦΜ	Αριθμός Φορολογικού Μητρώου	[álfá-fi-mi]	[a-fi-mi]* ή [a-fu-mú]
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο	[ðélfá-ni-táf]	[ðu-nu-tú]*
ΜΜΕ	Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας	[mi-mi-épsilon]	[mi-mi-é]* ή [mu-mu-é]
ΤΞΓΜΔ	Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας ⁴	[táf-ksi-γάμα-mi-δέlfá]	[tu-ksu-γυ-mu-θύ]*

*] Σημειώνεται με αστερίσκο (*) το αρκτικόλεξο που χρησιμοποιείται συχνότερα.

Βήμα 3

«Αν η συντομομορφή:

- δεν προφέρεται εύκολα και σύμφωνα με τη φωνολογία της νέας ελληνικής γλώσσας και
- δεν υιοθετείται ως αρκτικόλεξο,

⁴ του Ιονίου Πανεπιστημίου

τότε εντοπίζεται αν υπάρχει τμήμα της που προφέρεται εύκολα και από το υπόλοιπο λαμβάνεται και το φωνήεν που ακολουθεί κάποιο ή κάποια από τα αρκτικά σύμφωνα (ή και το σύμφωνο που ακολουθεί κάποιο ή κάποια από τα αρκτικά φωνήεντα), ώστε να προφέρεται συλλαβικά ως ακρώνυμο.» Παραδείγματα:

Αρκτικόλεξο → Ακρώνυμο	Πλήρης μορφή (Όνομα ή όρος)	Αρκτικόλεξο	Ακρώνυμο [Προφορά]
ΔΠΘ→ ΔΗΠΕΘΕ	Δημοτικό Περιφερειακό Θέατρο	–	[ðipeθé]
ΕΑ→ ΕΛΑΣ	Ελληνική Αστυνομία	–	[elás]
ΕΕΟ→ ΕΛΕΤΟ	Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας	–	[eléto]
ΕΟΤ→ ΕΛΟΤ	Ελληνικός Οργανισμός Τυποποίησης	–	[elót]
ΠΣΚ→ ΠΑΣΟΚ	Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα	–	[pasók]

Αρκτικόλεξα ή ακρώνυμα που δεν ακολουθούν τους προηγούμενους τρόπους ενδέχεται να έχουν πρόβλημα στην καθιέρωσή τους, όπως π.χ. αυτά που ακολουθούν, τα οποία με τον τρόπο που καθιερώθηκε να προφέρονται τα θεωρούμε ακρώνυμα:

Συντομομορφή	Πλήρης μορφή (Όνομα ή όρος)	Αρκτικόλεξο	Ακρώνυμο [Προφορά]
ΝΙΜΤΣ ⁵	Νοσηλευτικό Ίδρυμα Μετοχικού Ταμείου Στρατού	–	[ni-mi-ts̃]
ΩΡΛ ⁶	ΩτοΡΙνοΛαρυγγολόγος (ΩτοΡΙνοΛΑρυγγολόγος)	–	[orilá]
ΜΚΟ ⁷	Μη Κυβερνητική Οργάνωση	–	[micíó]
ΓΣΕΕ ⁸	Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας	–	[jeséé]
ΓΓΕΤ ⁹	Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας	–	[jejét]

⁵ Η συντομομορφή **ΝΙΜΤΣ** αποτελεί υβριδική περίπτωση: προφέρεται με τρία μέρη: *ακρωνυμικό-αρκτικόλεξικό-ακρωνυμικό*: NI-M-TΣ [ni-mi-ts̃].

⁶ Η συντομομορφή **ΩΡΛ** σχηματίζεται από τα αρχικά των συνθετικών ενός πολυσύνθετου μονολέκτου, αλλά προφέρεται ως ακρώνυμο από τις πρώτες συλλαβές των συνθετικών αυτών. Θα μπορούσε να είχε υιοθετηθεί ως ακρώνυμο **ΩΡΙΛΑ** με την ίδια προφορά.

⁷ Η συντομομορφή **ΜΚΟ** σχηματίζεται από τα αρχικά γράμματα των λέξεων της πλήρους μορφής, αλλά προφέρεται ως ακρώνυμο από τις πρώτες συλλαβές των λέξεων. Θα μπορούσε να είχε υιοθετηθεί ως ακρώνυμο: **ΜΗΚΥΟ**.

⁸ Η συντομομορφή **ΓΣΕΕ** σχηματίζεται από τα αρχικά γράμματα των λέξεων της πλήρους μορφής, αλλά προφέρεται ως ακρώνυμο με την «αφανή» προσθήκη και του φωνήεντος που ακολουθεί το αρχικό γράμμα **Γ** της πρώτης λέξης. Θα μπορούσε να είχε υιοθετηθεί ως ακρώνυμο: **ΓΕΣΕΕ**.

⁹ Η συντομομορφή **ΓΓΕΤ** σχηματίζεται από τα αρχικά γράμματα των λέξεων της πλήρους μορφής, αλλά προφέρεται ως ακρώνυμο με την «αφανή» προσθήκη και του φωνήεντος που ακολουθεί το αρχικό γράμμα **Γ** της πρώτης λέξης. Θα μπορούσε να είχε υιοθετηθεί ως ακρώνυμο: **ΓΕΓΕΤ**.

Βήμα 4

«Εξετάζεται αν το αρκτικόλεξο ή ακρώνυμο **A** το οποίο έχει επιλεγεί ενδέχεται να ταυτίζεται με άλλο ή άλλα που αντιστοιχούν σε διαφορετικές πλήρεις μορφές. Αν συμβαίνει το **A** να αντιστοιχεί **έστω και σε μία** άλλη πλήρη μορφή **στο ίδιο θεματικό πεδίο** τότε το **A** απορρίπτεται και πρέπει να αναζητηθεί άλλο.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Η λεξικογραφική έρευνα που συνεπάγεται το βήμα αυτό μπορεί να γίνεται παράλληλα με τις διεργασίες των προηγούμενων βημάτων, ώστε η όλη εργασία να καταλήγει σε αποδεκτό αποτέλεσμα.».

Παράδειγμα ταύτισης **ακρωνύμου** σε διαφορετικά θεματικά πεδία:

Ακρώνυμο	Πλήρης μορφή	Θεματικό πεδίο
ΕΟΚ [εόκ]	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα	Πολιτική, Οικονομία
ΕΟΚ [εόκ]	Εθνικός Οργανισμός Καπνού	Γεωργία
ΕΟΚ [εόκ]	Ελληνική Ομοσπονδία Καλαθοσφαίρισης	Αθλητισμός

Παράδειγμα απόρριψης ακρωνύμου λόγω ταύτισής του με άλλο στο ίδιο θεματικό πεδίο

Ακρώνυμο	Πλήρης μορφή	Θεματικό πεδίο
ΕΟΤ [εότ]	Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού	Εθνική Οικονομία
~~ΕΟΤ~~ [εότ] → ΕΛΟΤ [ελότ]	Ελληνικός Οργανισμός Τυποποίησης	Εθνική Οικονομία

7 Οι ξενόγλωσσες συντομομορφές

7.1 Υιοθέτηση της διεθνούς συντομομορφής

Είναι δυνατή η υιοθέτηση της **διεθνούς απόδοσης**, των συντομομορφών που **έχουν καθιερωθεί διεθνώς** και αντιπροσωπεύουν: ονόματα διεθνών οργανισμών ή οργάνων: φορέων, οργανώσεων, επιτροπών, ομάδων, συλλόγων, ενώσεων, συμφωνιών, συνθηκών, συστημάτων, δικτύων, προγραμμάτων, έργων, προτύπων, κανονισμών, κ.ά., καθώς και συντομομορφών διεθνών όρων ευρείας διάδοσης σε διάφορα θεματικά πεδία. Π.χ.

Διεθνής συντομομορφή	Ξενόγλωσση πλήρης μορφή	Ελληνική πλήρης μορφή
AIDS [éidz]	Acquired Immune Deficiency Syndrome	σύνδρομο επίκτητης ανοσολογικής ανεπάρκειας
CEN [sen]	Comité Européen de Normalisation	Ευρωπαϊκή Επιτροπή Τυποποίησης
DNA [di-en-éi]	De(s)oxyriboNucleic Acid	δεσοξυριβονουκλεϊκό οξύ
ISO ¹⁰ [ízo]	International organization for Standardization	Διεθνής Οργανισμός Τυποποίησης
NATO ¹¹ [náto]	North Atlantic Treaty Organization	Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου

¹⁰ Η συντομομορφή **ISO** είναι ανεξάρτητη συντομομορφή για όλες τις γλώσσες.

¹¹ Στην περίπτωση αυτή υιοθετήθηκε το αγγλικό ακρώνυμο **NATO** που διαβάζεται σαν ελληνική λέξη.

7.2 Σχηματισμός ελληνικής συντομομορφής

Αν αποφασιστεί να δημιουργηθεί **ελληνικό** αρκτικόλεξο ή ακρώνυμο για την υπό εξέταση έννοια, αφού έχει ήδη δημιουργηθεί η **ελληνική πλήρης μορφή**, ακολουθούνται τα βήματα του κεφαλαίου 6. Π.χ.

Συντομομορφή	Ξενόγλωσση πλήρης μορφή	Ελληνική πλήρης μορφή	πληρωνυμικό αρκτικόλεξο	λιτωνυμικό αρκτικόλεξο	Ακρώνυμο
CPU	Central Processing Unit	Κεντρική Μονάδα Επεξεργασίας	ΚΜΕ [kápa-mi-épsilon]	–	ΚΜΕ [kme]
ECB	European Central Bank	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα	ΕΚΤ [épsilon-kápa-taf]	ΕΚΤ [e-ku-tú]	ΕΚΤ [ekt]
EU	European Union	Ευρωπαϊκή Ένωση	ΕΕ [epsilon-épsilon]		ΕΕ [eé]
IMF	International Monetary Fund	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο	ΔΝΤ [délta-ni-taf]	ΔΝΤ [du-nu-tú]	–
IOC	International Olympic Committee	Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή	–	–	ΔΟΕ [dóe]
UN	United Nations	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών	–	–	ΟΗΕ [oié]
USA	United States of America	Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής	–	–	ΗΠΑ [ípa]

8 Παράγωγα και σύνθετα που βασίζονται σε συντομομορφές

Μερικές φορές, για την κάλυψη κοινών γλωσσικών αναγκών, αλλά και υπαρκτών ορολογικών αναγκών, μπορούν να σχηματίζονται υβριδικά **παράγωγα** με θέμα ένα αρκτικόλεξο ή ακρώνυμο (ελληνικό ή διεθνές) και επιτρεπτές ελληνικές παραγωγικές καταλήξεις, ή **σύνθετα** των οποίων κάποιο από τα συνθετικά είναι αρκτικόλεξο ή ακρώνυμο. Π.χ.

Υβριδικό παράγωγο ή σύνθετο	Όρος με την ξενόγλωσση συντομομορφή	Ελληνικός όρος με χρήση της απλής συντομομορφής	Ελληνικός όρος με χρήση του υβριδικού παραγωγού ή συνθέτου
ΑΕΚτζής [aekdzís]	–	οπαδός της ΑΕΚ	ΑΕΚτζής
νατοϊκός [natoikós]	NATO base	βάση του NATO	νατοϊκή βάση
ISDN-συμβατός [ai-es-di-én simvatós]	ISDN -compatible line	γραμμή συμβατή με δίκτυο ISDN	ISDN -συμβατή γραμμή
OSIπαγής [ozipajís]	OSI -based application	εφαρμογή βασισμένη στο μοντέλο OSI	OSI παγής εφαρμογή

9 Αντακρώνυμα

Κλείνουμε τη σύντομη περιγραφή με τα **αντακρώνυμα**. Ένα **αντακρώνυμο** είναι πολυλεκτική μορφή από την οποία προκύπτει ως ακρώνυμο **δεδομένη λέξη**. Η πολυλεκτική μορφή μπορεί να είναι **σύμπλοκη μορφή** ή **φράση**, ενώ η δεδομένη λέξη μπορεί, η ίδια, να είναι

ακρώνυμο. Στην τελευταία περίπτωση η αντίστοιχη πλήρης μορφή είναι **το πρωταρχικό**, και φυσικά το μόνο ορθό, αντακρώνυμό **της. Παραδείγματα:**

Σοβαρά, ορθά:

Φιλίππου Αδελφοί Γαλακτοκομικά Επιχειρήσεις ← **ΦΑΓΕ** (< φάγε)

Πανεργατικό Αγωνιστικό Μέτωπο ← **ΠΑΜΕ** (< πάμε)

Σοβαρά, εσφαλμένα:

Σύνδεσμος Ελλήνων Βιομηχάνων ← **ΣΕΒ** (Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών)

International Standards Organization ← **ISO** (International Organization for Standardization)

Διασκεδαστικά:

Δεν Έχουμε Ηλεκτρικό ← **ΔΕΗ** (Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού)

Ούτε Τηλέφωνο Έχουμε ← **ΟΤΕ** (Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος)

Έχουμε Όμως Τουρισμό ← **ΕΟΤ** (Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού).

It Still Does Nothing ← **ISDN** (Integrated Services Digital Network)

Σημείωση. Σε κάθε κείμενο όπου χρησιμοποιούνται συντομομορφές, θα πρέπει κάπου (στην αρχή ή στο τέλος) να δίνονται οι ισοδυναμίες τους με τις πλήρεις μορφές: αλλιώς ο αναγνώστης αφήνεται να κάνει υποθέσεις «δοκιμάζοντας» διαφορά *αντακρώνυμα*, με αμφίβολο, όμως, αποτέλεσμα.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Βαλεοντής Κ., 2003, *Ελληνικά αρκτικόλεξα και ακρώνυμα υπό το πρίσμα των σύγχρονων επικοινωνιακών αναγκών*, Ανακοινώσεις του 4^{ου} Συνεδρίου «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία», ΕΛΕΤΟ, Αθήνα [πρόσβαση 24 Ιουνίου 2019]. Διαθέσιμο από: http://www.eleto.gr/download/Conferences/4th%20Conference/4th_12-39-ValeontisKostas.pdf

Βαλεοντής Κ. και Κριμπάς Π., 2014, *Νομική Γλώσσα, Νομική Ορολογία – Θεωρία και πράξη*, Νομική Βιβλιοθήκη & ΕΛΕΤΟ

ΕΛΟΤ 402:2009, *Ορολογική εργασία – Αρχές και μέθοδοι*

ΕΛΟΤ 561-1:2006, *Ορολογική εργασία – Λεξιλόγιο – Μέρος 1: Θεωρία και εφαρμογή*

ΕΛΟΤ 1455:2017, *Σχηματισμός ελληνικών αρκτικολέξων και ακρωνύμων*

ISO 704:2000, *Terminology work – Principles and methods*

ISO 1087-1:2000, *Terminology work – Vocabulary – Part 1: Theory and application*

Κώστας Βαλεοντής

Φυσικός-Ηλεκτρονικός,

Υπεύθυνος Ομάδων Ορολογίας,

Πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ)

Ηλ-ταχ.: valeonti@otenet.gr